

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ЦЕНТР НЕПЕРЕРВНОЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
з науково-педагогічної роботи
Людмила СТЕПАНЕНКО
«23» листопада 2023 року

БІБЛІОТЕКИ І ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Програма підвищення кваліфікації працівників бібліотек

Форма навчання	<u>очна/заочна</u>
Навчальний рік	<u>2023/2024</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>2,5</u>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<u>українська</u>
Форма підсумкового контролю	<u>залік</u>

Розробник: Тетяна Юріївна Гранчак

Київ – 2023

Розробник: ГРАНЧАК Тетяна Юріївна, доктор наук із соціальних комунікацій, професор

ПОГОДЖЕНО:

Директорка Центру неперервної
культурно-мистецької освіти
кандидат педагогічних наук, доцент

Ірина ШЕВЧЕНКО

СХВАЛЕНО:

В.о. зав. кафедри арт-менеджменту та
івент технологій, доктор наук з
соціальних комунікацій, професор,
академік ГО "Національна академія
наук вищої освіти України", член
спілки документознавців України

Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА

Протокол № 5 від «22» листопада 2023 р.

Схвалено науково-методичною радою Академії

Протокол від «23» листопада 2023 р. № 2

Голова науково-методичної ради Людмила СТЕПАНЕНКО

Затверджено Вченою радою Академії протокол від «18» грудня 2023 р. № 15

© Гранчак Т.Ю. 2023

© НАКККіМ, 2023

1. Анотація (опис) навчальної програми (у т.ч. міждисциплінарні зв'язки):

«Бібліотеки і політика національної пам'яті» є програмою для підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, керівників структурних підрозділів, директорів та заступників директорів публічних і наукових бібліотек, та спрямована на підвищення рівня їх інтегральної, загальних та професійних компетентностей.

Програму підвищення кваліфікації «Бібліотеки і політика національної пам'яті» присвячено актуальній темі, що пов'язана з необхідністю залучення бібліотек до реалізації державної політики національної пам'яті. Реалії інформаційного суспільства, сучасні соціальні конфлікти та кризи, російсько-українська війна актуалізували проблеми, пов'язані з цивілізаційними засадами суспільного розвитку, зокрема властивими конкретній спільноті культурними особливостями, духовними цінностями та ідеалами, менталітетом, які, власне, й визначають унікальність суспільства, впливають на ідентичність спільноти і її розуміння себе, власних потреб, спільних цілей і можливих шляхів досягнення цих цілей.

Основою самосвідомості, визначення місця суб'єкта в соціальній системі координат є пам'ять. Пам'ятаючи про своє минуле, ми формуємо наше сьогодення та майбутнє. Пам'ять про події минулого безпосередньо впливає на формування самосвідомості та самоідентифікації спільноти. Тому ефективність державної політики пам'яті в нинішньому контексті гібридних війн має стратегічне значення.

Одним із соціальних інститутів пам'яті, який зберігає задокументовану пам'ять людства та забезпечує передачу в часі вироблених поколіннями цінностей і знань, є бібліотека. Бібліотеки беруть участь у реалізації політики пам'яті, організовують збереження джерел пам'яті, проводять наукову атрибуцію, вивчають походження документів і колекцій, історію документальної спадщини, беруть участь у поширенні об'єктивної інформації та знань про минуле і сьогодення. Меморіальна, суспільно-політична, культурно-просвітницька та інша діяльність бібліотек спрямована на формування та утвердження національної пам'яті, сприяє інформаційній безпеці держави, її інтеграції у світовий гуманітарний простір.

Бібліотеки покликані не лише забезпечувати збереження та дослідження задокументованої духовної спадщини людства, а й артикулювати важливі з позицій історичної пам'яті смисли, наповнюючи бібліотечний простір – як реальний, так і віртуальний – актуальними документами (у кіберпросторі – їх цифровими копіями), які певною мірою «матеріалізують» історичний контекст і стають об'єктами, навколо яких формується дискурс ідентичності, пов'язаний із культурною пам'яттю, будується стратегічний наратив.

Важливим аспектом діяльності бібліотек у сфері збереження культурної пам'яті має стати участь у розробці та просуванні її консенсусної концепції, спрямованої на конструювання та зміцнення спільної ідентичності спільноти, подолання історичних травм та протиріч. Тому актуальним є завдання підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних фахівців, здатних ефективно розкривати меморіальний потенціал бібліотек у реалізації політики пам'яті та формуванні та зміцненні національної ідентичності.

«Бібліотеки і політика національної пам'яті» – це програма, покликана сформувати в слухачів розуміння бібліотек як інституцій пам'яті, які беруть участь як у збереженні пам'яті спільноти, так і в її створенні та передачі між поколіннями.

Ключовими поняттями програми є культурна пам'ять, колективна (комунікативна) пам'ять, історична пам'ять, соціальна (локальна, регіональна, національна) пам'ять, місця пам'яті, простір пам'яті, тригери пам'яті, маркери пам'яті, політика пам'яті, постпам'ять, комеморація, ностальгія, наратив, дискурс, ідентичність, критична медіаграмотність, політичні та культурні міфи. Курс також фокусується на зв'язку між соціальною пам'яттю та історичним наративом, між історичною пам'яттю та ідентичністю.

Під час підвищення кваліфікації за програмою слухачі ознайомлюватимуться з інструментами, підходами, методами, способами залучення бібліотек до запобігання та пом'якшення соціальних криз і протиріч шляхом просування консолідованої концепції соціальної пам'яті, вироблення спільного бачення різноманітних актуальних питань та шляхів зміцнення національної ідентичності народу України в умовах війн пам'яті; реалізації проактивної позиції бібліотеки як соціального інституту,

створеного для збереження життєздатності спільноти в умовах новітніх цивілізаційних конфліктів. Передбачається вивчення актуального зарубіжного і вітчизняного досвіду бібліотек із реалізації політики пам'яті, який може бути адаптований до локальних умов і масштабований.

Опанування матеріалом у межах програми здійснюється шляхом застосування комплексу таких методів і видів діяльності:

- лекції, семінари (практичні) з практичними завданнями / вправами.
- ігрові технології та робота в малих групах (різні форми кооперативного навчання).
- кейс-метод.
- опрацювання рекомендованої літератури і джерел до курсу.
- участь у колективних обговореннях.
- написання есе.
- виконання тестових завдань.
- реалізація індивідуального (командного) проекту (наприклад, «Моя весна...», «Моя команда...», «Моя громада...», «Мое місто...», «Моя бібліотека...» тощо під час навчання. Проект передбачає обґрунтування актуальності, ведення щоденника, створення фотодобірки, запис інтерв'ю та підсумкову презентацію. Усі етапи реалізації проекту плануються як окремі завдання практичних занять).
- підсумкова презентація.

Знання, отримані під час підвищення кваліфікації за програмою, дадуть змогу системно розробляти і реалізовувати актуальні бібліотечно-інформаційні продукти і послуги в контексті державної політики національної пам'яті, підвищити результативність такої діяльності, впровадити в практику своїх інституцій інноваційні форми і методи роботи. Освоєння програми сприятиме формуванню навичок науково-практичної діяльності слухачів, програма має міждисциплінарний характер і сталі зв'язки з іншими предметними сферами, що пов'язані з соціальними комунікаціям.

Міждисциплінарні зв'язки: програма ґрунтується на знаннях, спільних для комплексів бібліотекознавчих дисциплін, інформаційних та гуманітарних наук.

2. Мета програми – формування у слухачів розуміння бібліотек як інституцій пам'яті, які беруть участь як у збереженні пам'яті спільноти, так і в її конструюванні та передачі між поколіннями. Курс фокусується на підходах до участі бібліотек у просуванні консолідованої концепції соціальної пам'яті та формуванні проактивної позиції бібліотеки як соціального інституту, створеного для служіння суспільству та зміцнення його стабільності та спроможності.

3. Завдання програми:

- ознайомити слухачів із основними теоріями пам'яті;
- сформувати розуміння ролі бібліотек і бібліотекарів у реалізації політики пам'яті та соціальної консолідації;
- сформувати уявлення про форми діяльності та підходи бібліотек до реалізації політики пам'яті;
- сформувати розуміння синергетичного ефекту бібліотечного обслуговування як системи продуктів і послуг у реалізації пам'ятної політики;
- вдосконалити навички розробки бібліотечних ресурсів, продуктів і послуг;
- формувати навички критичної медіаграмотності;
- працювати в команді та співпрацювати з іншими студентами з питань, що стосуються професійної сфери;
- розвивати навички усного та письмового спілкування;
- вдосконалювати навички реалізації та презентації проекту.

4. Програма забезпечує набуття таких компетентностей:

інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні завдання та практичні проблеми у інформаційній, бібліотечній та архівній сфері, що пов'язані з організацію напряму роботи бібліотеки з реалізації політики пам'яті;

загальні: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність бути відповідальним та працювати в команді; здатність генерувати нові ідеї (креативність); висловлювати та аргументувати власну думку; здатність вільно спілкуватися – як письмово, так і усно – з професійних питань на основі толерантності, діалогу та співпраці; Здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаної роботи; уміння застосовувати знання в практичних ситуаціях; реалізовувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина; зберігати та примножувати морально-культурні цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про суспільство; здатність до саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя;

фахові: здатність узагальнювати, аналізувати та синтезувати інформацію в різних форматах і з різних джерел; навички використання інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення професійних завдань; здатність проєктувати та створювати документно-інформаційні ресурси, продукти та послуги; здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг, підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів інформаційних, бібліотечних та архівних установ; здатність розуміти закономірності розвитку бібліотечної справи та аналізувати сучасний стан і тенденції трансформації принципів і методів бібліотечного обслуговування користувачів різних категорій; спроможність адаптивно застосовувати кращий світовий та національний досвід; навички критичної медіаграмотності і протидії інформаційним маніпуляціям; здатність забезпечувати ефективне управління інноваційними проєктами; здатність інтерпретувати інформаційні явища і процеси та формувати професійну світоглядну позицію.

5. Результати навчання за програмою:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці
Код	Результат навчання			
РН1.	Знання провідних теорій соціальної пам'яті, ключових понять курсу та зв'язку між ними. Розуміння значення, форм, напрямів та підходів діяльності бібліотек у реалізації політики пам'яті для мінімізації ризиків соціальних конфліктів та консолідації суспільства. Знання базових принципів критичної медіаграмотності і протидії інформаційним маніпуляціям.	Лекційне заняття Практичне заняття Дискусія. Написання есе. Презентація	Опитування, перевірка виконання завдань	
РН2.	Здатність створювати та реалізовувати затребувані споживачами інформаційні продукти та послуги. Застосувати законодавчі та галузеві	Лекційне заняття Практичне заняття	Опитування, перевірка виконання завдань	

	нормативні документи, що регулюють функціонування інформаційної сфери.	Дискусія. Написання есе. Презентація		
РНЗ.	Здатність використовувати прикладні соціокомунікативні технології для організації ефективного спілкування на професійному, науковому та соціальному рівнях на засадах толерантності, діалогу і співробітництва. Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію.	Лекційне заняття Практичне заняття Дискусія. Написання есе. Презентація	Опитування, перевірка виконання завдань	
РН4.	Працювати в команді і автономно, оцінювати результати діяльності та відстоювати прийняті рішення. Володіти культурою мислення, вміти узагальнювати, аналізувати і синтезувати інформацію в діяльності, пов'язаній із її пошуком, накопиченням, зберіганням та використанням.	Лекційне заняття Практичне заняття Дискусія. Написання есе. Презентація	Опитування, перевірка виконання завдань	

6. Співвідношення результатів навчання із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін які не входять до блоків спеціалізації)

Програмні результати навчання (назва)	Результати навчання дисципліни (код)										
	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	4.1	4.2	

7. Схема формування оцінки (згідно п.7 «Положення про організацію освітнього процесу в НАКККіМ» від 16 грудня 2015 р.):

7.1. Форми оцінювання слухачів:

- поточне оцінювання:

<i>Відвідування лекцій</i>	$10 \times 0,5 = 5$	5%
<i>Виконання практичних завдань</i>	$10 \times 4 = 40$	40%
<i>Виконання тестів</i>	$3 \times 5 = 15$	15%
<i>Написання есе</i>	$2 \times 5 = 10$	10%
<i>Участь в дискусії до теми</i>	$10 \times 0,5 = 5$	5%
<i>Реалізація проєкту (щоденник, фотодобірка, інтерв'ю, підсумкова презентація)</i>	$5 + 5 + 5 + 5 = 20$	20%
<i>Загалом</i>	<i>100</i>	<i>100%</i>

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: залік.

7.2. Організація оцінювання:

Контроль за якістю навчання слухача здійснюється за 100-бальною системою. Загальну кількість балів формують бали, отримані з усіх тем, змістових розділів (бали, отримані за контрольні роботи, презентації тощо; бали, отримані за виконання самостійних завдань; бали, отримані за роботу на семінарських заняттях (практичних заняттях), а також бали, що отримані за підсумкову роботу (залік).

У випадку відсутності слухача з поважних причин відпрацювання та перездачі контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про організацію освітнього процесу у НАКККіМ» від 16 грудня 2015 р.

Залік виставляється за результатами роботи впродовж навчання за програмою. Слухач, який набрав суму залікових балів (60) має право отримати підсумкову оцінку за результатами контролю. Слухачі, які набрали протягом семестру менше 60 балів обов'язково складають залік.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Оцінка за шкалою НАКККіМ (бали)	Оцінка за чотирибальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
74-81		C
64-73	Задовільно	D
60-63		E
35-59	Незадовільно	FX
1-34		F

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ
для підвищення кваліфікації працівників бібліотек за програмою
«Бібліотеки і політика національної пам'яті»

№ п/п	Назва розділів, тем	Всього годин	Види занять та кількість годин			
			Лекції	Практичні	Самостійна робота	Контроль знань
1	Соціальна пам'ять та ідентичність		4	2		
2	Пам'ятання та забуття		4	4		
3	Простір пам'яті: дизайн та функціонування		4		2	
4	Політика пам'яті: поняття і підходи		2	4	2	
5	Політика пам'яті: актори та медіатори		4			
6	Політика пам'яті: система інституцій пам'яті		4	6	2	
7	Бібліотеки в системі інституцій пам'яті: завдання, принципи і формати діяльності.		4	6		
8	Бібліотека і війни пам'яті. Бібліотечна етика.		2	6	2	
9	Бібліотеки в умовах російсько-української війни: збереження пам'яті, захист ідентичності		4	4		
	Залік, консультація	3				3
	Разом	75	32	32	8	3

Загальний обсяг 75 год., в т. ч.:

Лекції – 32 год.

Практичні (дискусії, підготовка презентацій, написання есе) – 32 год.

Самостійна робота – 8 год.

Консультація, залік – 3 год

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧІВ

Самостійна робота слухачів є одним з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від занять. Упровадження в практику навчальної програми різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації навчального процесу шляхом подолання протиріч між трансляцією знань і їх засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики.

Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі роботи знань, умінь і навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу.

Самостійна робота слухачів за програмою «Бібліотеки і політика національної пам'яті» передбачена до кожної теми курсу, зміст якої полягає в таких положеннях:

- самостійне вивчення теоретичних тем;
- самостійна робота із джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу;
- підготовка наукових повідомлень, інформаційних довідок;
- підготовка вибіркового дослідного завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розроблення пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання матеріалу, визначення головного в змісті лекції, засвоєння її основних моментів. Для систематизації отриманих знань з дисципліни до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції та рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал. Основні види самостійної роботи слухачів з дисципліни: опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури; самоконтроль рівня засвоєння програмного матеріалу; написання відповідей.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Використання методів навчання в процесі викладання навчальної дисципліни «Бібліотеки і політика національної пам'яті» зумовлено пізнавальним і виховним значенням цієї дисципліни та її місцем в системі підвищення кваліфікації фахівців, а також метою і завданнями її вивчення. У процесі викладання навчальної дисципліни доцільно використовувати різні методи навчання, інформаційно-рецептивний, метод проблемного викладу, дослідницький метод, практичні методи (різні види вправ, тренувальне тестування), інноваційне планування.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман; пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. К.: Ніка-Центр, 2012. 440 с.
2. Вербицька П. Культурна пам'ять як чинник конструювання ідентичності в умовах трансформації українського суспільства. *Historical and Cultural Studies*. Lviv : Lviv Politechnic Publishing House, 2018. Vol 5. № 1. P. 15–22.
3. Гранчак Т. Участь бібліотек у реалізації політики пам'яті: теоретичний і прикладний аспекти. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. № 5. С. 10–28.
4. Дубровіна Л. А. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2016. Вип. 20. С. 232–251.
5. Дубровіна Л. А. Документальні ресурси архівної та книжкової спадщини як історичний та соціокультурний базис розвитку сучасних національних держав. У *Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища: монографія* / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 245 с. С. 136–170 (Розділ 4).
6. Дубровіна Л. А. Центри збереження і розвитку інформаційного документного ресурсу національної пам'яті. У *Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору [монографія]* / Кол. авторів: О. Онищенко (кер. проекту), В. Горовий, Ю. Половинчак, С. Горова, Л. Костенко, А. Матвійчук, Л. Чуприна, В. Попик, Л. Дубровіна, Г. Індиченко. Від. ред. Онищенко О.С.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 296 с. С. 198–282 (Розділ 7).
7. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.
8. Киридон А. Політика пам'яті в Україні (1991–2015 рр.). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2015. Вип. 15. С. 244–250.
9. Нагорна Л. П. Ідентичність національна. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2005. 672 с. URL: <https://cutt.ly/JuBWMNS>
10. Нора П'єр. Теперішнє, нація, пам'ять / Пер. з фр. А. Рєпи. К.: ТОВ «Видавництво «КЛЮ», 2014. 272 с.
11. Національна та історична пам'ять. Збірник наукових праць. Український інститут національної пам'яті. 2011–2013. Вип. 1-9. URL: <https://cutt.ly/BoQO1Lw>
12. Симоненко І. Концептуальні засади державної політики пам'яті. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2010. URL: <https://cutt.ly/boQYGXH>
13. Участь бібліотек у реалізації політики національної пам'яті : науково-методичний порадишник / авт.-уклад. Т. Ю. Гранчак ; ВГО Українська бібліотечна асоц., Укр. ін-т нац. пам'яті. [Електрон. вид.]. Київ : УБА, 2021. 62 с.
14. Assmann A. NITMES – Cultural Memory”, 02/06/2017. https://www.youtube.com/watch?v=Hjwo7_A--sg
15. Assmann A. *Shadows of Trauma: Memory and the Politics of Postwar Identity*. New York: Fordham University Press, 2015. 312 p.
16. Belavusau U., Gliszczynska-Grabias A. (Ed.), *Law and Memory Towards Legal Governance of History*. Cambridge University Press, 2017. 458 p.
17. Halbwachs M., Olick J. K. et als. (eds.). *The Collective Memory Reader*. 2011. New York: Oxford University Press, P. 139–49.
18. Hirsch M. *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*. Columbia University Press, 2012, 356 p.

19. Hirsch M. Portraits. 11/19/2019, (from 32 min.)
<https://www.youtube.com/watch?v=hseKCnMI9PE>
20. Gross M. What is historical memory? 10/28/2016,
<https://www.youtube.com/watch?v=o0d4I-HgRYo>
21. Meretoja H. What is cultural memory? University of Turku, 02/23/2021,
https://www.youtube.com/watch?v=hrECyLpL_gY&t=234s
22. Paliewicz N. S., Hasian M. Jr. The Securitization of Memorial Space: Rhetoric and Public Memory, Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 2019. 312p.